

Tiedevalistukseen panostettava

Hannu Heikkilä

Tieteellisten seurojen yksi keskeinen tehtävä on käydä keskustelua tieteellisestä tutkimuksesta. Tutkijat tarvitsevat yliopistoista tai tutkimuslaitoksista riippumattomia, valtakunnallisia elimiä lehtiä ja kirjojen kustantajiksi sekä esitelmätilaisuuksien ja muiden tapahtumien järjestäjiksi. Kyse ei kuitenkaan ole vain viimeisimpien tutkimustulosten kertomisesta toisille tutkijoille. Tämän hetken yhteiskunnassa on yhä enemmän käyttöä tutkimusperäiselle tiedolle. Tiedeyhteisön ja tieteellisten seurojen kannalta ei olekaan yhdentekevää, miten tutkimustieto välittyy myös tiedeyhteisön ulkopuolelle - vai välittyykö se lainkaan? Maamme tieteellisillä seuroilla on pitkä traditio työssä tieteen kansantajuistamiseksi. Seurat ovat organisoineet lukuisia esitelmäsarjoja "tavallisen" yleisön piirissä, rakentaneet näyttelyitä ja muita tapahtumia, toteuttaneet yleistajuisia teossarjoja jne. Eräät tutkijat ovat kirjoittaneet ja esitelmöineet yleistajuisesti silloinkin, kun työtoverit ovat keskittyneet vain meriittilistaa pidettäviin töihin. Onneksi tieteen tiedotuksesta kiinnostuneita henkilöitä on toistaiseksi riittänyt!

Tieteen tiedotus, tiedevalistus - rakkaalla lapsella on monta nimeä - on saanut myös alan ammattilaisia. Tieteellisten seurain valtuuskuntakin on panostanut esimerkiksi Tieteen päivien ja Tieteessä tapahtuu -lehden kehittämiseen. Toisen maailmansodan jälkeen ovat yliopistot perustaneet tiedotuksesta huolehtivia yksiköjä, tieteeseen erikoistuvia toimituksia on syntynyt niin sanoma- kuin aikakauslehdistöönkin samoin kuin radioon ja televisioon. Uskon, että tällä tavoin ja esimerkiksi ns. tutkivan journalismin myötä myös muiden toimittajien asiantuntemus on keskimäärin noussut.

Tehtävän rannattomuus tuntuu myönteisistä piirteistä huolimatta johtavan umpikujaan. Yhä useamman teollisuusmaassa asuvan kansalaisen on mahdotonta seurata tieteellisen tutkimuksen piirissä tehtävää työtä. Tutkijoiden on entistä enemmän keskityttävä vain oman, rajatun alansa tutkimuksen toteuttamiseen ja seuraamiseen - pienikin poikkeaminen sieltä johtaa epätarkkoihin lausumiin ja väitteisiin. Toimittajille sattuu liian usein tietämättömyydestä johtuvia lapsuksia, jotka puolestaan ärsyttävät kyseisen alan ammattitutkijoita.

Samanaikaisesti kun tiedon määrä kasvaa valtavasti, myös tiedon välitykseen käytettävissä olevat keinot monipuolistuvat. Sähköisen tiedonvälityksen alalla on viimeisten vuosien aikana tapahtunut kehitystä, jollaista oli vaikea aiemmin edes kuvitella. Nyt pitäisi hallita samalla sekä monimutkaistuva tietomäärä että tiedon välittämiseen käytettävissä olevat yhä uudet keinot!

Tässä ympäristössä toimii myös opetusministeriön asettama tiedonjulkistamisen neuvottelukunta. Sen keskeisiä keinoja on muistaa onnistuneita tiedonjulkistajia valtionpalkinnolla sekä myöntää kohdeapurahoja hyvin perusteltuihin projekteihin. Tänä vuonna kohdeapurahoja haettiin noin viiden miljoonan markan edestä - jaettavana on määräraha, joka riittää alle 10 %:iin tästä. Neuvottelukunta teetti selvityksen, jonka pohjalta se esittää opetusministeriölle useita tiedonjulkistamisen edistämisen kannalta tärkeitä uudistuksia. Yksi aloite on, että tiedon julkistamiseen liittyvät kysymykset todetaan nimitettävän ministerin nimenomaiseksi tehtäväksi valtioneuvostossa.

Neuvottelukunnan ajattelun mukaan maassamme toimii kansainvälisen vertailun hyvin kestävä yleisten kirjastojen verkosto, jonka kehittäminen on myös tiedonjulkistamisen edistämisen yksi peruspilari. Myös koulujen kirjastojen on oltava riittävän monipuolisia. Esimerkiksi edellä mainittujen uusien sähköisten tiedonvälityskeinojen käytössä kirjastot ja koulut ovat tärkeä väylä. Suhteellisen pienin varoin on voitu luoda jokaiseen kuntaan järjestelmä, jonka käyttö on saanut suomalaisten luottamuksen. Lainausten määrässä tietokirjojen osuus on huomattava, mutta ns. kirjastokorvausten jaossa niiden osuus ei suinkaan ole vastaava - kohtuullinen osuus merkitsisi lisää rahaa tiedonjulkistamiseen tähtääviin projekteihin.

Koko tiedeyhteisö ja erityisesti tieteellisten seurojen aktiivit ovat varmasti edelleen valmiita tekemään paljon työtä korvauksetta - esimerkiksi Tieteen päivät toteutetaan hämmästyttävän pienellä budjetilla. Monet tehtävät ovat kuitenkin niin työläitä, ettei niitä yksinkertaisesti voida teettää "harrastelijoiden" työpanoksella. Edellä lyhyesti kuvatussa tilanteessa työmäärä kasvaa, joten myös rahoituksen on pyrittävä vastaamaan muuttuneisiin oloihin. Niinpä tiedonjulkistamisen neuvottelukunta julisti haettavaksi aiempien normaalien stipendien rinnalla ns. puolivuotisia apurahoja, joiden avulla tiedonjulkistajat voisivat keskittyä pitempiä aikaisiin hankkeisiin. Tätä kirjoitettaessa tiedetään, että neuvottelukunta sai runsaasti hakemuksia ja siten runsaasti työtä seuloakseen ne muutamat projektit, joiden toteutukseen varat riittävät. Lاهدuttavaa on, että tiedeokeskus Heureka on vakiinnuttanut asemansa valtakunnallisena kulttuurilaitoksena. Yksi osoitus tästä on, että opetusministeriö on voinut valtiontalouden tilanteesta huolimatta osoittaa määrärahan - joskin melko vaatimattoman - Heureka rahoitukseen. Tämä nähdään tyytyväisinä monissa niissä tieteellisissä seuroissa, jotka olivat rakentamassa Heurekaa edeltäneitä näyttelyitä. Myös Vantaan kaupunki saa panostukselleen täyden vastineen, onhan Heureka kaupungin ainut valtakunnallinen kulttuurilaitos. Tuskin lentokenttä on riittävä vantaalaisille!

Tieteellisten seurain valtuuskunnan perustamisesta tulee ensi vuonna kuluneeksi 100 vuotta - ja Heureka 10 vuotta. Silloin vietetään tieteen juhlaa, jonka aikana varmasti kiinnitetään useissa yhteyksissä huomiota tiedonjulkistamisen kysymyksiin. Toivottavasti jo silloin voidaan todeta, että nopeasti muuttuneeseen tilanteeseen oli voitu reagoida asianmukaisella tavalla.

Dosentti Hannu Heikkilä on Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja ja tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtaja.

[TAKAISIN LEHDEN SISÄLLYSLUETTELOON](#)